

De Onlanden

Juni 2024

In deze Nieuwsbrief:

De Onlanden, bron van biodiversiteit (p.2); De verrassende wereld van mossen en korstmossen (p.3); Schelpenverzamelaars (p.4); Sieralgen in De Onlanden (p.5); Walhalla voor vleermuizen (p.6); De Rietvink (p.7); Verborgene schoonheid ontdekt (p.8); Oude bekenden op zoek naar planten (p.9);

1000-soortendag in De Onlanden

Op zaterdag 8 juni hebben we samen met Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer een 1000-soortendag georganiseerd. De dag werd om acht uur in de ochtend officieel afgetrapt in Het Rode Hert in Roderwolde. Van daaruit trokken zo'n 40 enthousiaste vrijwilligers, elk met hun eigen kennis en specialisme het veld in. De vrijwilligers die elk jaar meedoen met de broedvogeltelling waren al eerder op stap. Een aantal hebben de resultaten van hun plot doorgegeven. In de nacht van 7 op 8 juni is er een vleermuizentelling gedaan en zijn nachtvlindervallen geplaatst. Aan het eind van de middag hebben we gezamenlijk de dag afgesloten met het delen van de eerste resultaten.

Dank aan alle enthousiaste vrijwilligers die deze dag hun waarnemingen hebben doorgegeven. We danken ook [Groeningen](#) voor het financieel mogelijk maken van deze dag en de ecologen van Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten voor het meedenken.

Ondanks het koude weer toch nog een mooie Pauwoogpijlstaart gevonden.

Foto: Arjen Strijkstra.

DE ONLANDEN, BRON VAN BIODIVERSITEIT

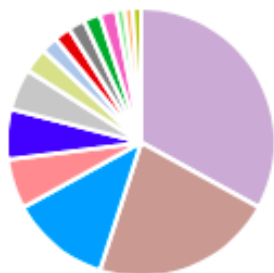
Er zijn op de 1000-soortendag 1.991 waarnemingen ingevoerd en er zijn 925 soorten gevonden. Er is gebruik gemaakt van BioBlitz van Waarneming.nl, [Klik hier](#) om naar de BioBlitz 1000-soortendag De Onlanden 2024 te gaan.

Het doel van 1000 soorten hebben we net niet gehaald is. Met name de aantallen nachtvlinders en andere insecten vielen tegen. Waarschijnlijk komt dat omdat het een koude en winderige nacht was, gevolgd door een dag die bij tijd en wijle ook koud en nat was.

Soorten

Planten	293
Mossen en korstmossen	202
Vogels	107
Nachtvlinders en micro's	58
Algen, wieren en eencelligen	53
Kevers	50
Vliegen en muggen	37
Wantsen, cicaden en plantenluizen	20
Weekdieren	19
Zoogdieren	18
Geleedpotigen (overig)	15
Libellen	14
Insecten (overig)	10
Bijen, wespen en mieren	9
Dagvlinders	5
Vissen	4
Paddenstoelen	4
Overige ongewervelden	4
Reptielen en amfibieën	2
Sprinkhanen en krekels	1

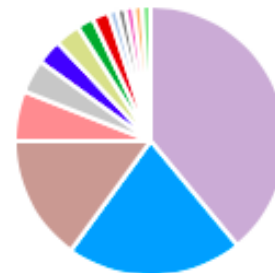
Afbeelding links: aantal waargenomen soorten per soortgroep.

Taartdiagram boven: verdeling per soortgroep.

Bron: waarneming.nl

Waarnemingen

Planten	745
Vogels	402
Mossen en korstmossen	294
Nachtvlinders en micro's	132
Kevers	85
Vliegen en muggen	76
Algen, wieren en eencelligen	60
Libellen	43
Weekdieren	34
Zoogdieren	26
Wantsen, cicaden en plantenluizen	25
Geleedpotigen (overig)	20
Insecten (overig)	11
Dagvlinders	10
Bijen, wespen en mieren	10
Vissen	6
Paddenstoelen	5
Overige ongewervelden	4
Reptielen en amfibieën	2
Sprinkhanen en krekels	1

Afbeelding links: aantal waargenomen soorten per soortgroep.

Taartdiagram boven: verdeling per soortgroep.

Bron: waarneming.nl

Van de gevonden soorten staan 7 als 'zeer zeldzaam' aangemerkt, waaronder de Rossige schaatsenrijder en een aantal korstmossen. Nog eens 29 zeldzame soorten zijn gevonden, waaronder Waterspitsmuis, Boszegge en Paardenhaarzegge, Veenreukgras en Witwangstern.

Wij kijken terug op een zeer geslaagde dag. Er was veel enthousiasme en uitwisseling van kennis. Er waren ontmoetingen van oude bekenden en er zijn nieuwe contacten gelegd. Waar we het allemaal over eens waren is dat De Onlanden een prachtig gebied is en een bron van biodiversiteit!

Lieselot Smilde, redactie

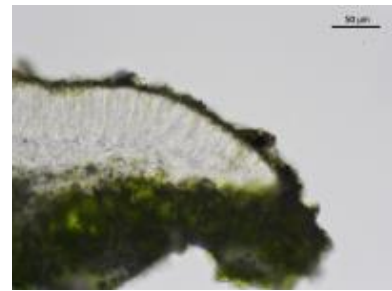
DE VERRASSENDE WERELD VAN MOSSEN EN KORSTMOSSEN

In de uitgestrekte riet- en graslanden van De Onlanden vallen ze niet erg op maar ze zijn er wel: mossen en korstmossen. Korstmossen zijn niet hetzelfde als mossen: mossen zijn kleine plantjes, maar korstmossen zijn schimmels die met een alg een symbiose aangaan. Omdat ze zelf aan symbiose kunnen doen zijn ze op veel verschillende plekken te verwachten: op bomen, zwerfkeien, beton, hout en op de grond.

Ingesnoerd baardmos. Foto's L. Verboom

Na een dag speuren heb ik in de Onlanden 202 verschillende soorten gevonden: 60 mossen en 142 korstmossen. Twee soorten waren nieuw voor Drenthe. Aan de Noorddijk groeit op een houten hekpaal de Bleke dennenschotelkorst (*Lecanora strobilina*) en in het Kleibosch groeiden de minuscule stipjes van *Eopyrenula grandicula* op een hazelaar, de derde vondst ooit in Nederland. Beide zijn waarschijnlijk niet heel zeldzaam, maar ze worden weinig gevonden omdat ze niet erg opvallen. Onder een microscoop wordt de symbiose met de alg (*Trebouxia*) mooi zichtbaar (zie foto's).

Bleke dennenschotelkorst. Foto's L. Verboom

Er zaten meer zeldzame soorten tussen. Op de leuning van een fietsbruggetje groeide het Dof boomzonnetje, een zeer zeldzaam korstmos op hout. Op hetzelfde bruggetje groeide ook het zeer zeldzame Ingesnoerd baardmos, de derde vondst voor Drenthe. De Roze rivierkorst is een vrij algemene soort die op stenen langs de grote rivieren in Midden- en Zuid Nederland groeit, maar in Drenthe slechts een paar keer is gevonden. Deze groeide op het beton van een duiker aan de Noorddijk.

Roze rivierkorst. (Afbelding rechts: onder de microscoop) Foto's L. Verboom

Lukas Verboom

SCHELLENVERZAMELAARS

Vanuit de Schelpenwerkgroep Noordoost Nederland waren we met drie amateur-malacologen aanwezig op de 1000-soortendag in Natuurgebied De Onlanden. Ons doel voor de dag was om zo veel mogelijk soorten weekdieren te inventariseren in het door de organisatie afgekaderde gebied. We hebben zowel naar land- als naar zoetwatermollusken gezocht, vooral in de Matslootpolder en bij het Groot Waal. Daarnaast hebben we ook kort andere locaties bezocht, bij de uitkijktoren bij Het Beeld en in het Kleibosch.

We hebben deze dag zo'n 15 soorten weekdieren gevonden. Vermeldenswaardig is het voorkomen van de Zeggekorfslak *Vertigo moulinsiana* aan de rand van het Groot Waal. Daar leeft dit minuscule slakje met een huisje van slechts 2 à 3 mm hoog van roesten op het blad van zegge en liesgras. In een slootje bij de uitkijktoren vonden we de Slaapslak *Aplexa hypnorum* en in een poeltje in het Kleibosch de Slanke poelslak *Omphiscola glabra*, een rode lijst soort.

Zeggekorfslak. Foto: M. van Straten

We waren niet de enige schelpenverzamelaars, Henk Jan vond een kokerjuffer met het kokertje voornamelijk opgebouwd uit Schijfhoorns (in het water levende longslakjes).

Voor ons was het een succesvolle dag. Niet alleen door de vondsten, maar ook door de leuke en leerzame gesprekken die we op de locaties hebben gehad met andere deelnemers over andere dieren- en plantgroepen. Ook de organisatoren willen we complimenteren en bedanken voor de goed verzorgde dag in dit mooie natuurgebied.

*Namens de Schelpenwerkgroep Noordoost Nederland:
Frits Zandvoort, Henk Jan Kwant en Marten van Straten*

Kokerjuffertje met een kokertje voornamelijk opgebouwd uit Schijfhoorns. Foto: H.J. Kwant

SIERALGEN IN DE ONLANDEN

Op de 1000-soortendag heb ik geprobeerd om zoveel mogelijk microscopische algen te vinden in het gebied. Vooral sieralgen zijn daarvoor een uitermate geschikte groep.

Sieralgen zijn kleine algen die in het water leven. Ze zijn groen, hebben een verhard skelet en zijn vaak in twee delen opgedeeld. Aan de hand van de vorm van hun skelet zijn ze op naam te brengen. Ze zijn klein: de grootste sieralgen zijn ongeveer een halve millimeter lang en de kleinste soorten worden maximaal een honderdste millimeter groot. Om ze te bekijken is dus een microscoop nodig. Daarom heb ik op verschillende plekken buisjes met water verzameld.

Wat sieralgen bijzonder maakt is dat ze allemaal speciale eisen stellen aan hun leefomgeving. Er zijn soorten die als plankton leven, soorten die op de bodem leven en soorten die vooral gevonden worden op vochtige grond, tussen mossen en planten. Andere factoren zijn de voedselrijkheid en de zuurtegraad van het water. Aan de hand van de soorten sieralgen die je in een water vindt kun je daarom ook veel zeggen over de eigenschappen van het water. Omdat sieralgen langzaam groeien vind je ze niet veel in heel voedselrijke wateren, daar kunnen ze niet concurreren met snelgroeiende andere algen.

In totaal vond ik 43 soorten sieralgen, en nog 9 andere algen die te determineren waren (Figuur 1). Waarschijnlijk is dit maar een fractie van wat er in het gebied voorkomt. De meeste sieralgen vond ik in de petgaten ten noorden van de Noorddijk: de sieralgen wijzen op een schoon, voedselarm, niet al te zuur water. Ook leuk was een klein stukje trilveen ten zuiden van de Noorddijk. Daar vond ik soorten die vrijwel alleen in trilveen voorkomen. Hoe ze daar gekomen zijn is me een raadsel!

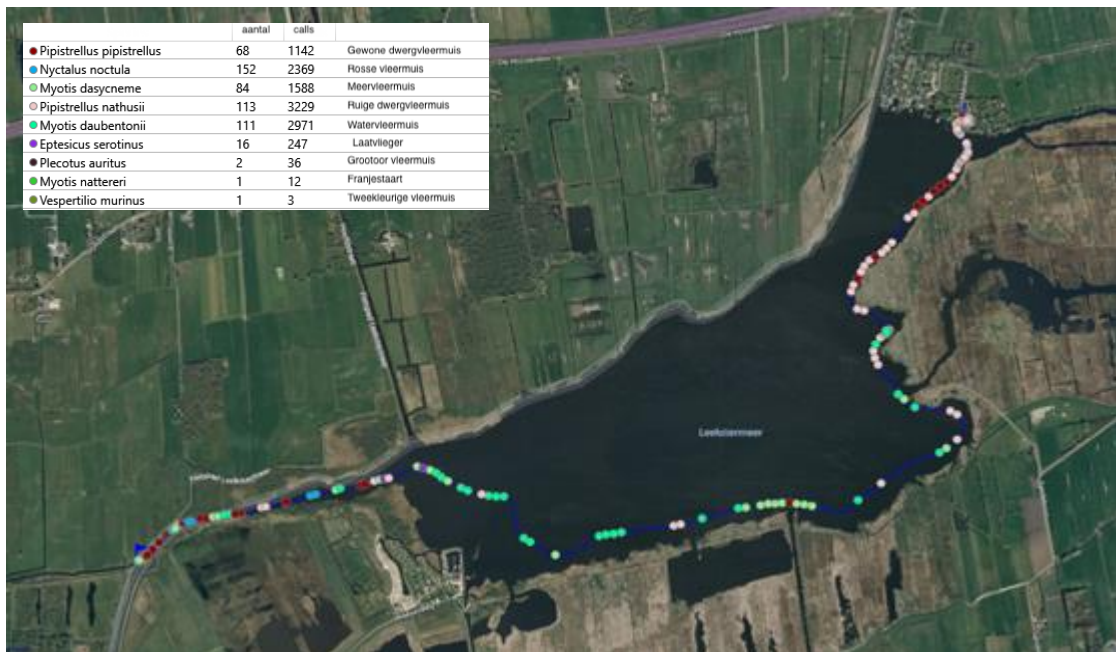

Figuur 1. Compilatie van enkele sieralgen uit De Onlanden. Het streepje is 100 micrometer, een tiende millimeter.

Lukas Verboom

WALHALLA VOOR VLEERMUIZEN

In de nacht voorafgaand aan de 1000-soortendag ben ik om 22.00 uur in mijn kano gestapt. Tot 01.00 uur ben ik met mijn batdetector, batlogger, warmtebeeld- en infraroodcamera's langs de oevers van het Leekstermeer gevaren. De waarnemingen zijn op onderstaande kaart te zien.

Vleermuiswaarnemingen Leekstermeer, nacht 7 op 8 juni 2024. Bron: J. Duijts.

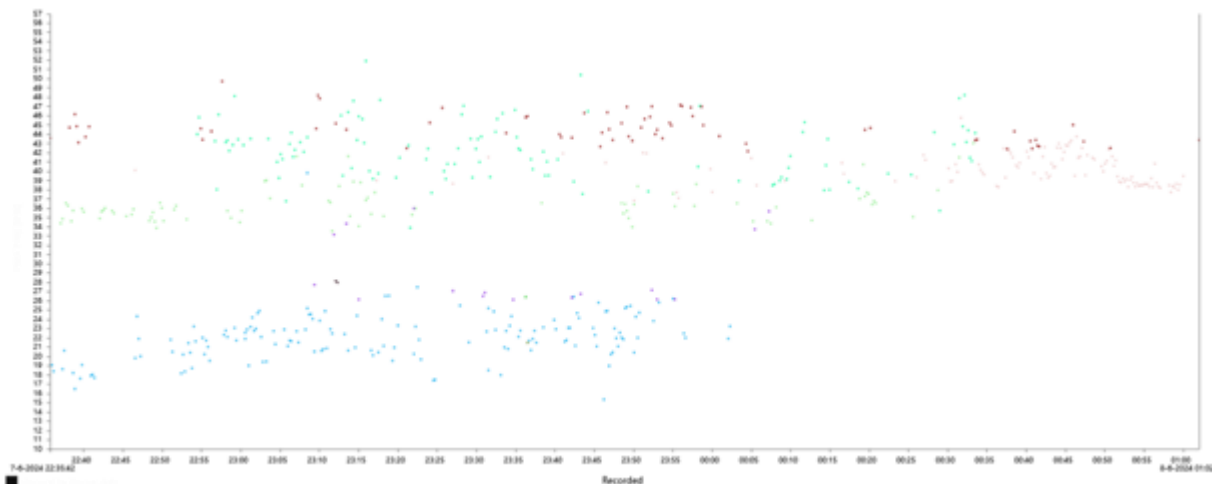

Diagram van de verschillende calls gedurende de avond en nacht. De frequentie geeft aan om welke soort het gaat. Bron: J. Duijts.

Op verschillende tijdstippen domineerden verschillende soorten in de waarnemingen. In het begin van de nacht vlogen er vooral Meervleermuizen en iets later Rosse vleermuizen. Zij verdwijnen op een gegeven moment, mogelijk hebben ze voldoende voedsel verzameld en keren ze terug naar hun rustplaatsen. Tegen enen is vooral de Ruige dwergvleermuis nog actief.

Deze avond heb ik twee bijzondere soorten waargenomen. Er vloog een Tweekleurige vleermuis, mogelijk een solitair mannetje uit de kolonie bij Bierum/Spijk (in Noordoost Groningen). Ook vloog er een Franjestaart. Deze soort is een echte bosbewoner en heeft winterverblijven in en rond de stad Groningen maar is nog niet eerder bij het Leekstermeer waargenomen.

Het Leekstermeer is een waar walhalla voor vleermuizen, er zijn maar weinig plekken in Nederland waar zoveel verschillende soorten voorkomen. De uitgestrekte rietlanden herbergen veel motten waar de vleermuizen dol op zijn. Doordat er veelal een zuidwestelijke wind waait, worden veel insecten naar de noordoosthoek van het meer gedreven. Deze is vrij van bomen waardoor vleermuizen er vaak in grote getale jagen. Ook de luwte die gecreëerd wordt door bijvoorbeeld de bosopslag bij De Bolmert trekt nacht actieve insecten aan. Maar de rietlanden blijven het belangrijkste.

Jochem Duijts

DE RIETVINK

Je bent misschien geneigd bij het horen van de naam te denken aan een vogelsoort die graag vertoeft in het riet. Maar nee, het is een nachtvlindersoort, bruingeel van kleur, behorend tot de groep van spinners. De rups van de soort troffen we aan op de Onlandsedijk die omgeven is door riet. De rupsen drinken van dauwdruppels wat hen de naam 'drinker' opgeleverd heeft. Een leuke bijvangst van twee naar plantensoorten zoekende deelnemers.

Leo Stockmann

Rups van de Rietvink. Foto: L. Stockmann

Rietvink. Foto: Jeroen Voogd (bron: Vlinderstichting.nl)

VERBORGEN SCHOONHEID ONTDEKT

Achter een hoge waterbergingsdijk bij De Bolmert gaat een bijzonder gebied schuil. Ik was blij verrast toen Virry ons daarheen bracht om te inventariseren. Ik ben daar al zo vele malen langsgefietst maar heb nooit geweten wat er achter de dijk lag.

Ik vermoed dat de bovengrond is afgegraven en gebruikt is voor het aanleggen van de dijk. Je ziet een mooie afwisseling van hoog naar laag met een grote soortenrijkdom. We vonden heischrale soorten, zoals Stekelbrem, Pilzegge, Trekrus en een enkele Struikheide. Maar ook blauwgraslandsoorten, zoals Blauwe zegge, Sterzegge, Zwarte zegge en Geelgroene zegge.

Virry dacht een bladrozet van de Spaanse ruiter te spotten, maar we denken toch dat het een Kale jonker was. Maar misschien is de Spaanse ruiter toekomstmuziek. Om dat te bereiken zal wel een strak maaibeheer gedaan moeten worden om de wilgen onder de duim te houden.

*Garmt Renkema en Virry Schaafsma.
Foto: S. Jongedijk*

Stekelbrem

Foto's: S. Jongedijk

Pijptorkruid

*Graslandje met veel Rietorchis,
Echte koekoeksbloem
Egelboterbloem, Moeraswalstro,
Melkeppe en Moerasrolklaver*

Naar de oever toe zagen we weer andere interessante soorten, zoals Hoge cyperzegge, Moeraswederik en Pijptorkruid. In een afgesloten poeltje stond Veenpluis. We hebben genoten van dit plantenparadijsje.

Garmt Renkema, op stap met Virry Schaafsma en San Jongedijk

OUDE BEKENDEN OP ZOEK NAAR PLANTEN

Bij toeval raakte ik op de 1000-soortendag voor een planteninventarisatie gekoppeld aan Egbert Boekema, een zeer gerespecteerd vogelaar en (mede)auteur van vogelboeken over de provincie Groningen. We kennen elkaar al lang via Avifauna Groningen. Ik wist ook wel dat hij een grote plantenkennis heeft. We fietsten, aanvankelijk vergezeld door Lies Bosma, ecooloog van Natuurmonumenten, naar door haar vooraf geselecteerde natte hooilandjes. Fietsen met Egbert betekent zeker niet doorfietsen. Vogeltje gezien of gehoord? Even stoppen en noteren. Notities kunnen vroeg of laat altijd van waarde zijn.

Op de hooilandjes kom je ook de wat zeldzamere plantensoorten tegen. Nergens zoveel bloeiende Wateraardbei gezien! Egbert waadde zich door zompig veen om een varen te bekijken. Het bleek de Kamvaren, dat is een vrij zeldzame soort. Dat zompige veen kan verraderlijk zijn om in weg te zakken en ik raad altijd af zulke terreinen alleen te betreden.

Na de hooilandjes bezochten Egbert en ik een akker op de Stenhorsten. Daar vonden we Korenbloem en Windhalm. Op de opslagplaats/parkeerplaats aan de Roderwolderdijk zagen we, met voorkennis van Egbert, tussen de grasbeton-tegels enkele exemplaren van het Muizenstaartje. Dat is een toch wel verrassende vindplaats.

Muizenstaartje. Foto: L. Stockmann

Kamvaren. Foto: E. Boekema

*Rietorchissen aan de Onlandsedijk.
Foto: L. Stockmann*

We fietsten door over de Onlandsedijk, een prachtig smal pad, grotendeels omzoomd door riet en harig wilgenroosje. En een vindplaats van Rietorchis, Ratelaar en Vogelwikke. Zo bij elkaar staand was het een prachtige kleurencombinatie.

Tevreden bereikten we via de Hooiweg Het Rode Hert. We konden een lange lijst van plantensoorten aan de organisatie aanbieden. Onderweg op de fiets naar huis in Paterswolde kreeg ik een kwartier lang de volle laag van de enige bui die dag. Naast zompig veen ook nog zompige kledij! Het was een mooie dag.

Leo Stockmann

REPTIELEN, AMFIBIEËN EN VISSEN

Het was een goed georganiseerde dag met een goed ontvangst met koffie en wat lekkers erbij en een heerlijke lunch voor onderweg. Na het welkomstwoord volgde enige toelichting over het gebied en de mogelijkheden waar we het beste konden gaan zoeken.

Voor mij waren de doelsoorten reptielen en amfibieën en mij werd gewezen op een drietal gebieden die nog wat aandacht konden gebruiken. Met een aantal stippen op Google maps ben in naar de locaties gereden. De Onlanden was voor mij nog een onbekend gebied, maar de eerste indruk leek goed en het weer werkte 's morgens ook nog mee, de zon begon te schijnen.

Met het waadpak voor de zekerheid aan en een schepnet mee ging ik het gebied in. De Groene kikker was in de zon al goed aan het kwaken en de eerste Tiendoornige stekelbaarsje lagen al snel in het net, gevolgd door nog wat larven van Bruine kikker, Vetje, Baars en een Snoek. Op het land zat en een juveniele pad. De mooiste vangst van de dag was wel de Kleine modderkruiper: een prachtig getekende vis die de dag weer goed maakt.

Kleine modderkruiper. Foto: J. Scheeres

Rond een uur of één sloeg het weer geheel om. Het ging regenen en het werd koud en donker, helemaal geen reptielen weer. De Groene kikkers hielden ook op met kwaken. Ik heb het schepnet in de auto gedaan en het waadpak maar uitgetrokken voordat hij vol liep met water.

Helaas was ik te nat en te koud om naar de borrel te gaan, snel naar huis voor een warme douche. Al met al heb ik een mooi gebied gezien en doorlopen met vele mooie belevissen onderweg.

Johan Scheeres.

Paul Hendriks op zoek naar aquatische soorten. Foto: E. Boekema

v.l.n.r. Lukas Verboom, Rosalba Hendriks, Eelke Schoppers en Leo Stockmann. Foto: E. Boekema

U ontvangt deze nieuwsbrief omdat u zich geabonneerd hebt op de nieuwsbrief van de stichting Natuurbelang De Onlanden.

Met vragen kunt u contact opnemen via info@deonlanden.nl.

Wilt u het werk van onze stichting steunen? Meldt u dan aan als Onlander [via onze website www.deonlanden.nl](http://www.deonlanden.nl)